

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

КЛИМЕНКА Володимира Олександровича

«Розвиток страхових послуг в аграрному секторі економіки України»

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

галузі знань 07 Управління та адміністрування

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Розвиток страхових послуг в аграрному секторі економіки України є одним із ключових чинників забезпечення фінансової стабільності сільськогосподарського виробництва в умовах зростаючої ризиковості господарської діяльності. Сучасний етап функціонування аграрного сектору характеризується посиленням кліматичних, виробничих, цінових та воєнних ризиків, що безпосередньо впливають на результати діяльності аграрних товаровиробників і рівень продовольчої безпеки держави. У цьому контексті формування концептуальних підходів та стратегічних напрямів розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України набуває стратегічного значення та виступає важливим елементом фінансової інфраструктури аграрної економіки.

Актуальність обраної теми зумовлена недостатнім рівнем розвитку аграрного страхування в Україні, низьким охопленням сільськогосподарських ризиків страховими інструментами, обмеженою ефективністю державної підтримки та необхідністю адаптації національної моделі агрострахування до європейських стандартів регулювання страхового ринку. Дисбаланс між масштабом ризиків у сільському господарстві та можливостями їх фінансової компенсації об'єктивно вимагає наукового обґрунтування та вдосконалення фінансово-страхових інструментів розвитку страхових послуг у аграрному секторі.

Тема дисертаційного дослідження відповідає сучасним пріоритетам державної фінансової та аграрної політики України. Удосконалення теоретико-методичних засад розвитку страхових послуг в аграрному секторі створює підґрунтя для формування ефективної системи управління аграрними ризиками, підвищення інвестиційної привабливості галузі та забезпечення продовольчої безпеки держави. Обґрунтовані в роботі напрями модернізації страхових послуг сприяють зміцненню інституційної спроможності страхового ринку та гармонізації національної системи страхового захисту з міжнародними стандартами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету в межах теми «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522). У рамках зазначеної тематики автором обґрунтовано теоретико-методичні підходи до розвитку страхових послуг у аграрному секторі, проаналізовано сучасний стан ринку аграрного страхування та

розроблено концептуальні підходи та стратегічні напрями розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України з урахуванням сучасних ризиків, інновацій та міжнародного досвіду.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

У дисертаційній роботі Клименка В. О. представлено комплексне наукове дослідження проблем розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, яке відзначається логічною цілісністю, науковою аргументованістю та практичною орієнтованістю отриманих результатів. Автором сформовано теоретико-методичні засади модернізації страхових послуг в аграрній сфері, обґрунтовано концептуальні підходи до їх трансформації з урахуванням сучасних викликів, що забезпечує досягнення поставленої мети дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні цілісного науково-методичного бачення розвитку страхових послуг в аграрному секторі як багаторівневої системи управління ризиками, інтегрованої у фінансово-економічну архітектуру аграрного виробництва. У роботі запропоновано сучасну концептуалізацію страхових послуг, яка виходить за межі традиційного компенсаційного підходу та орієнтується на проактивне управління ризиками, забезпечення безперервності відтворювальних процесів і зміцнення фінансової стійкості аграрних підприємств.

Новизною характеризується розроблення авторського підходу до формування страхових послуг для аграрного сектору, що базується на інтеграції ризик-орієнтованості, адаптивності, технологічної забезпеченості та економічної доцільності в єдину модель страхового захисту. Такий підхід доповнено удосконаленням методики оцінювання ефективності страхових продуктів через використання системи інтегрованих індикаторів, що дозволяє здійснювати багатокритеріальну оцінку їх впливу на фінансову стійкість аграрних суб'єктів господарювання.

Вагомим науковим результатом є поглиблення науково-методичних підходів до класифікації страхових послуг у сільськогосподарському виробництві, що забезпечує більш комплексне врахування різних типів ризиків, рівнів страхового покриття та фінансових результатів діяльності агропідприємств. Це сприяє підвищенню узгодженості страхового захисту та обґрунтованості управлінських рішень у системі аграрного ризик-менеджменту.

У дисертації отримали подальший розвиток аналітичні підходи до оцінювання ефективності класичних і параметричних страхових інструментів, що дало змогу науково обґрунтувати їх структурні диспропорції, низький рівень проникнення страхового покриття та фінансову вразливість сегменту аграрного страхування. На цій основі автором аргументовано доцільність розширення застосування параметричних, індексних і гібридних страхових продуктів як більш адаптивних інструментів управління системними та кліматичними ризиками.

Наукову новизну також становить системне обґрунтування ролі інноваційних технологій у трансформації аграрного страхування, зокрема використання цифрових інструментів, аналітики даних, дистанційного моніторингу та технологій обробки великих масивів інформації для підвищення точності андеррайтингу, тарифоутворення та управління страховими портфелями. Такий підхід розглядає технологічну інтеграцію як стратегічний чинник підвищення ефективності та фінансової стійкості страхового сектору.

Окремої уваги заслуговує розвиток наукових положень щодо системного аналізу інституційних, економічних і правових чинників функціонування ринку страхових послуг в аграрному секторі України, що дозволило обґрунтувати необхідність інтегрованої взаємодії держави, страхових компаній і сільськогосподарських виробників, а також адаптації міжнародного досвіду через запровадження публічно-приватних моделей страхування.

Загалом результати дослідження відзначаються науковою новизною, методичною цілісністю та практичною спрямованістю, а сформульовані висновки і рекомендації є обґрунтованими, достовірними та такими, що мають теоретичне і прикладне значення для подальшого розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Обґрунтованість наукових положень і достовірність отриманих результатів забезпечено широкою емпіричною базою дослідження, аналізом статистичних даних за тривалий період, а також застосуванням релевантного поставленим завданням методичного інструментарію. Висновки дисертації є логічно виведеними з проведеного теоретичного та аналітичного дослідження і характеризуються послідовністю та аргументованістю. Розроблені автором пропозиції мають прикладний характер і можуть бути використані при формуванні державної політики у сфері аграрного страхування та вдосконаленні практики надання страхових послуг в аграрному секторі.

Практичне значення одержаних результатів

Отримані результати дисертаційного дослідження демонструють високу практичну релевантність, оскільки формують прикладний інструментарій для організації та розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Означене підтверджується впровадженням розробок автора у діяльність страхових компаній та аграрних підприємств. Зокрема, концептуальні підходи до організації взаємодії страховика з аграрними товаровиробниками та вдосконалення бізнес-процесів були впроваджені у діяльність Страхової групи «ТАС» (довідка про впровадження № 177/4 від 20.03.2025 р.), рекомендації щодо оптимізації страхових продуктів та застосування сучасних інструментів управління ризиками – у діяльність ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП» (довідка про впровадження № 1122 від 25.12.2024 р.), та практичні рекомендації щодо формування системи управління ризиками та використання страхового захисту в господарській

діяльності – у ТОВ «СТ АГРОЗАХІД» (довідка про впровадження № 2317 від 10.01.2025 р.).

Крім того, теоретичні та методичні положення дисертації інтегровані в освітній процес Уманського національного університету при викладанні дисциплін «Страхова справа», «Аграрне страхування» та «Страховий менеджмент», що сприяє підвищенню професійних компетенцій здобувачів вищої освіти та формуванню практичних навичок управління ризиками (довідка про впровадження результатів науково-дослідної роботи в освітній процес № 1957/01-10 від 24.09.2025 р.).

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Клименка В. О. можуть ефективно застосовуватися страховими компаніями, аграрними підприємствами та закладами вищої освіти для реалізації концептуальних підходів та стратегічних напрямів розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, підвищення ефективності надання страхових послуг, удосконалення управління ризиками аграрного виробництва та формування висококваліфікованих фахівців у сфері страхування.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, захищених за темою дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження здобувача повністю представлені у його наукових публікаціях і пройшли фахову апробацію. За темою дисертації опубліковано 23 наукові роботи: 7 статей у фахових виданнях України категорії Б, 14 наукових праць – тези доповідей та 2 публікації в інших виданнях. У цих працях розкрито теоретико-методичні засади розвитку страхових послуг в аграрному секторі України, проаналізовано сучасний стан ринку аграрного страхування та запропоновано концептуальні підходи й стратегічні напрямки розвитку страхових послуг з урахуванням сучасних ризиків, інновацій та міжнародного досвіду. У працях, опублікованих у співавторстві, зазначено особистий внесок здобувача.

Структура та зміст публікацій корелюють із логікою дисертаційної роботи, кожен розділ якої знайшов відображення у відповідних наукових працях, що забезпечує цілісність, наукову завершеність і достовірність отриманих результатів. Опубліковані матеріали були представлені та обговорені на науково-практичних конференціях, що підтвердило їх фахову оцінку. Кількість і зміст публікацій відповідають вимогам для оприлюднення результатів дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертаційна робота Клименка Володимира Олександровича виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності та повністю відповідає чинному законодавству України щодо авторського права та суміжних прав. Під час рецензування тексту дисертації не виявлено фактів запозичення або використання наукових результатів інших авторів без належного посилання на джерела, що підтверджує високий рівень самостійності та наукової доброчесності здобувача.

Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертаційне дослідження вирізняється цілісністю структури, логічністю викладу матеріалу та повнотою представлених наукових положень. Поставлені завдання, сформульовані положення наукової новизни та отримані висновки тісно взаємопов'язані й взаємодоповнюють один одного, що забезпечує логічну послідовність і завершеність роботи.

За змістом, метою, логікою викладу, науковою новизною та структурою дисертація повністю відповідає напрямам спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування у галузі знань 07 Управління та адміністрування.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів і висновків, у яких узагальнено результати дослідження, а також містить список використаних джерел (200 найменувань) і 4 додатки (6 таблиць та 17 рисунків); загальний обсяг становить 230 сторінок, з яких основний текст викладено на 137 сторінках і включає 7 таблиць та 20 рисунків.

За своєю структурною побудовою, логікою викладу та повнотою розкриття результатів дослідження дисертаційна робота Клименка В. О. повністю відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затверджених чинним наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), а також положенням «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Дисертаційна робота Клименка В. О. є ґрунтовним науковим дослідженням, що вирізняється логічною побудовою, внутрішньою узгодженістю та послідовним викладом матеріалу. Автором застосовано системний і комплексний підхід до розв'язання визначених у роботі завдань. Водночас окремі положення дисертації потребують більш чіткого уточнення, розширеного обґрунтування або додаткової аргументації, що відкриває можливості для подальшого поглиблення теоретичних і прикладних аспектів розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

У зв'язку з цим нижче наведено основні дискусійні положення та зауваження до змісту роботи:

1. Окремої уваги заслуговує запропонована автором класифікаційна структура та типологія страхових послуг у сільськогосподарському виробництві. Здійснена систематизація страхових продуктів є логічно вибудованою та методично обґрунтованою, а акцент на зростанні ролі мультиризикових програм, індексного страхування і страхування прибутковості переконливо відображає трансформацію підходів до управління комплексними аграрними ризиками (підрозділ 1.3 «Класифікаційна структура та типологія страхових послуг у сільськогосподарському виробництві»).

Разом із тим представлена класифікаційна модель актуалізує потребу більш детального аналізу практичної диференціації страхових продуктів з урахуванням масштабів агровиробництва, фінансового стану суб'єктів господарювання та регіональної специфіки ризикового профілю. Додаткового обговорення потребує й питання адаптивності запропонованої блок-схеми вибору страхових послуг до умов високої мінливості ринкового та кліматичного середовища, що дозволило б повніше розкрити її прикладний потенціал у системі управління аграрними ризиками.

2. Аналіз застосування параметричних страхових моделей у аграрному секторі (підрозділ 2.3 «Аналіз застосування та перспективи розвитку параметричних страхових моделей в аграрному секторі економіки України») проведено ґрунтовно та демонструє їхню ефективність у масштабуванні, адаптації до зовнішніх шоків і контролі індивідуальних ризиків. Водночас робота не охоплює комплексну оцінку потенційних системних ризиків, пов'язаних із концентрацією страхових портфелів за культурами та регіонами, географічною кореляцією екстремальних подій та синхронізацією виплат у роки катастрофічних погодних явищ. Крім того, недостатньо розкрито механізми диверсифікації портфелів і управління системними фінансовими ризиками для забезпечення стабільності та довгострокової надійності параметричного агрострахування. Усунення цих аспектів дозволило б більш обґрунтовано визначити ефективність моделей і їхню відповідність потребам агропідприємств різних регіонів і масштабів виробництва.

3. У підрозділі 3.1 дисертаційного дослідження автором обґрунтовано стратегічне значення інноваційних технологій для трансформації аграрного страхування та систематично представлено їх за функціональними групами. Водночас дискусійним залишається питання економічної результативності впровадження таких технологій у практиці страхових компаній України. Зокрема, доцільним видається поглиблення аналізу співвідношення витрат на цифрову інфраструктуру та очікуваного економічного ефекту у вигляді зниження збитковості, скорочення адміністративних витрат або зростання страхового покриття.

Крім того, потребує додаткового осмислення питання масштабованості запропонованої технологічної моделі для малих і середніх страхових компаній, фінансові ресурси яких є обмеженими. У цьому контексті науковий інтерес становить оцінка можливих механізмів колективного або централізованого використання цифрових платформ, що дозволило б мінімізувати бар'єри входу та забезпечити більш рівномірне поширення інновацій на ринку. Такий підхід дозволив би не лише концептуально окреслити потенціал інноваційних технологій, а й надати кількісне підтвердження їх економічної доцільності в умовах трансформаційної економіки України.

4. У підрозділі 3.3 («Перспективи розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в економіці України») автор переконливо продемонстрував ефективність параметричних моделей в управлінні масовими кліматичними ризиками та окреслив поетапну дорожню карту їх

впровадження. Разом із тим доцільно підкреслити наукову перспективу більш детальної оцінки взаємозв'язку між масштабами впровадження параметричних страхових продуктів, регіональними кліматичними особливостями та фінансовою стійкістю аграрного сектору. Зокрема, актуальним є аналіз чутливості ефективності параметричного страхування до концентрації ризиків у конкретних культурах, географічних кореляцій екстремальних подій та рівня технологічного забезпечення агровиробників. Розширення такого аналізу дозволило б більш системно обґрунтувати стратегічні рішення щодо інтеграції параметричних моделей у національну систему аграрного страхування, підвищити точність оцінки їх економічного ефекту та сформулювати практичні рекомендації щодо адаптивного масштабування страхових продуктів в умовах соціально-економічної трансформації України.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вони спрямовані на конкретизацію та поглиблення окремих результатів дослідження, а також окреслюють можливі напрями подальшого наукового опрацювання проблематики. Наявність дискусійних положень свідчить про складність обраної теми та підтверджує практичну значущість дисертації для вдосконалення системи страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Загальний висновок

Дисертація Клименка Володимира Олександровича на тему «Розвиток страхових послуг в аграрному секторі економіки України» є актуальним, самостійно виконаним із дотриманням принципів академічної доброчесності та логічно завершеним науковим дослідженням, яке має суттєве теоретичне й практичне значення. Отримані в роботі результати підтверджують досягнення поставленої мети та ефективне вирішення визначених дослідницьких завдань. Основні положення дисертації характеризуються науковою новизною, належним рівнем обґрунтованості та пройшли фахову апробацію.

Наукові результати, висновки та рекомендації, винесені на захист, є авторським доробком здобувача і в сукупності спрямовані на розв'язання важливого науково-практичного завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України. Зміст дисертації повністю відповідає спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування галузі знань 07 Управління та адміністрування.

За своєю актуальністю, рівнем науково-теоретичного опрацювання, практичною значущістю, обґрунтованістю отриманих результатів і науковою новизною дисертаційна робота відповідає вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти або наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), а також Вимогам до

оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її автор – Клименко Володимир Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування галузі знань 07 Управління та адміністрування.

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємницьких
та соціальних технологій
Уманського національного університету

Микола КОРОТЄЄВ